

University of Groningen

Opzet in het wetboek van strafrecht

Brouns, Peter Johannes Henricus Maria

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1988

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Brouns, P. J. H. M. (1988). Opzet in het wetboek van strafrecht. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

SAMENVATTING

Onderwerp van deze studie is het opzet in het Nederlands wetboek van strafrecht. Het resultaat laat zich in drie hoofdthesen samenvatten. Opzet is niet alleen weten, maar ook willen. Opzet is geen geestesgesteldheid. Opzet differentieert zich inhoudelijk naar gelang het delict waarvan het bestanddeel is.

In het Nederlandse wetboek van strafrecht is geen definitie van opzet opgenomen. Tijdens de totstandkoming van het wetboek is echter de inhoud van het opzetbegrip meermaals onderwerp van beraadslaging geweest. Opzet is daarbij omschreven als de vrije en bewuste wilsbepaling van de dader.

Centraal kenmerk van het opzet is de wil. Opzet en wil worden synoniem gebruikt. Het onderscheid tussen opzet en culpa is het onderscheid tussen het willen en niet-willen van het strafbaar feit. Het weten is noodzakelijke voorwaarde voor het willen. Er zijn strafbare feiten waarbij het weten op de voorgrond staat, bijvoorbeeld bij de eenvoudige belediging (art. 266) en de heling (art. 416). De wens het bewijs van het opzet te vergemakkelijken is een van de belangrijkste redenen daarvoor.

Sinds de inwerkingtreding van het wetboek (1886) heeft de rechtspraak zich op basis van deze gedachten ontwikkeld. Het willen van de dader heeft, waar dat paste, steeds meegespeeld bij de rechterlijke beoordeling. Een sterk voorbeeld daarvan is te vinden in de rechtspraak waarbij het voorwaardelijk opzet een rol speelt. Opzet wordt ook dan op twee gronden aangenomen. Er wordt een vaststelling over het weten van de dader gedaan. Dat is echter niet genoeg. Daarenboven wordt nog de activiteit van de wetende dader in de beschouwing betrokken.

In de strafrechtliteratuur van het laatste decennium heeft een afwijkende opvatting toenemend terrein gewonnen. Volgens die opvatting is opzet identiek aan het weten van de met de delictsbestanddelen corresponderende gevolgen en omstandigheden. Deze gelijkstelling van opzet met weten heeft opnieuw vooral haar voornaamste grond in de wens het bewijs van het opzet te verlichten. Een belangrijk nadeel van deze mening is dat het bereik van de opzetdelicten sterk wordt uitgebreid, doordat het onderscheid tussen bewuste culpa en opzet vervaagt. Dat is tegen de geest van het wetboek.

De wil kan niet uit het opzetbegrip weggelaten worden. Anderzijds is opzet ook niet identiek aan willen. Een dergelijke gelijkstelling heeft in de wilstheorie tot gewrongen constructies geleid om te voorkomen dat het opzetbereik te zeer zou versmallen. Ook zou het onjuist zijn de finale handelingsleer nieuw leven in te blazen, omdat met het kenmerken van opzet als eigenschap van de handeling het zwaartepunt wordt verlegd van de dader naar de daad. Ook dat past niet bij een dader-gericht wetboek van strafrecht.

Als deel van het opzet kan de wil twee functies vervullen. In de eerste plaats een oorsprongsfunctie. De eis, dat een strafbaar feit met opzet is begaan, betekent, dat de daad en haar gevolgen in relatie kunnen worden tot de dader als hun oorsprong. Het is de wil die als begin oorzaak is van een buiten de dader liggende keten van oorzaken en gevolgen. In het normale geval wordt deze eis gesteld. De culpose delicten vormen de uitzondering. Daar gaat het om een reeks van oorzaken en gevolgen, waarvan de dader niet de oorsprong is, maar waarvoor hij toch verantwoordelijk is, omdat hij de oorsprong van een andere causale afloop had kunnen zijn. Het verband met de wil wordt ook bij de culpose delicten vastgehouden, zij het dat het hier niet een willen in actu, maar in potentia betreft.

Daarnaast vervult de wil een verklaringsfunctie. Een gevolg kan beschouwd worden vanuit de gezichtspunten van twee parallelle schemata. Enerzijds het schema van de mechanistische causaliteit van de natuurlijke handelingsleren. Anderzijds dat van de finale causaliteit. In het finale of teleologische schema vindt een omkering van het perspectief plaats. Het gevolg wordt beschouwd als mogelijke oorzaak van de wil, als causa finalis. Er is opzet, indien dit gevolg als oorzaak van de wil kan gelden. Vanuit het gevolg gezien kan dit gevolg passen bij bepaalde daden of gebeurtenissen. Sommig gedrag past zo goed bij het gevolg dat men het gevolg als oorzaak van de wil kan beschouwen. Ander gedrag doet dat niet. Dat heeft te maken met patronen die uit de werkelijkheid worden gedestilleerd en met sociale conventies. Het bewijs door aanwijzingen berust mede op dit schema van de finale causaliteit. Wat patroon is of conventie is neergeslagen in algemene regels (van ervaring).

Opzet en causaliteit hebben gemeen, dat zij vormen van toerekening zijn. Objectieve toerekening bij de causaliteit, subjectieve toerekening bij het opzet (en de andere vormen van aansprakelijkheid). Het verschil is, dat bij de causaliteit de relatie tussen oorzaak en gevolg geconstrueerd wordt zonder op de wil van de dader acht te slaan.

De tweede hoofdthese luidt: Opzet is geen geestesgesteldheid.

Nergens zijn er in de wetsgeschiedenis aanknopingspunten te vinden waaruit *direct* zou kunnen worden afgeleid, dat de wetgever het opzet zag als een geestesgesteldheid. Hij was psychologie-neutraal. Daarom kon hij, bijvoorbeeld, de *dolus eventualis* tot het opzet rekenen. Dat misschien soms de psychologie toch van invloed is geweest, laat zich slechts *indirect* aflezen uit de behandeling van de rechtspersoon. De maker van het Nederlands wetboek van strafrecht was van mening, dat de rechtspersoon in tegenstelling tot de natuurlijke persoon, geen dader van misdrijven kon zijn, omdat deze niet bestaan zonder bewezen opzet of culpa. Hieruit zou men kunnen concluderen, dat de wetgever van opvatting was, dat opzet en culpa eigenschappen van de psyche zijn. Deze opvatting zou in overeenstemming zijn met de toendertijd aangehangen naturalistische handelingsleren, die het opzet (als tegengestelde van de daad) in de psyche situeerden. Niettemin onthoudt de wetgever zich er ook bij deze gelegenheid van het opzet psychologisch te kleuren.

De neutrale opvatting van het opzet is een gelukkige, niet in de laatste plaats, omdat er daardoor geen belemmering bestaat de rechtspersoon direct (zonder de omweg over de natuurlijke persoon) opzet toe te schrijven.

In de strafrechtsgedachte zijn de psychologie-neutrale gezichtspunten van de wetgever, in overeenstemming met de tijdgeest, door het filter van de psychologie gerecipeerd. De vorming van het opzet wordt beschreven

als een psychologisch p
lichaam in gang zet. Str
een lichaamsbeweging en
met de wijze waarop de
dikwijls wel een relatie
het opzet vaak pas een
ling van de daad betrek
weging naar gevolg bep
nog slechts de beoogde
genstrijd tussen aanhan
laatstten wilden de wil
merkt, leidt het eenzijd
de grens tussen opzet en be

Dat geen van beide
van hun leer maakten,
genwoordigers de nevel
normatief met het gewil
is een aanwijzing daarv
toereikend is.

In het kader van het
psychologische begrippen.
betekenis, duidelijk te
verantwoordelijkheid is,
gebeurtenissen, die tot h
de dader is geen psych
dader beschikt. Zij is
voorwaarde voor verantwo

Tenslotte de laatste ho
gelang van het delict waar

Het opzet kan uit a
zijn tekens, die slechts
als individualisering v
meenheid besloten. Zij
regels. Dit kunnen regel
algemene ervaringsregel
wetenschap of techniek.
leerd worden als een so
over het samen voorkom
Het is waarschijnlijk, w
koopt, dat hij weet dat
schijnlijk, wanneer iema
wil dat de ander sterft.
vuurwapen tegen de sla
hij wil dat de ander sterft.

Een opzetbegrip kan
regels. Omdat voor or
moeten worden geformu
al naargelang het straf
dus niet een gelijkvorn
beledigingsopzet etc. Hu
komsten die ze met elka
ze de familie van het opzet.

Om de eenheid van d
wijze van het opzet g

es vervullen. In de eerste strafbaar feit met opzet is in relatie kunnen worden als begin oorzaak is van en gevolgen. In het opzet delicten vormen de oorzaken en gevolgen, waarvoor hij toch ver- en andere causale afloop ordt ook bij de culpouse een willen in actu, maar

tie. Een gevolg kan be- twee parallelle schemata. aliteit van de natuurlijke aliteit. In het finale of t perspectief plaats. Het van de wil, als causa van de wil kan gelden. n bij bepaalde daden of het gevolg dat men het Ander gedrag doet dat de werkelijkheid worden bewijs door aanwijzingen aliteit. Wat patroon is of ring).

vormen van toerekening subjectieve toerekening bij lijkheid). Het verschil is, en gevolg geconstrueerd

dheid.

nopingspunten te vinden e wetgever het opzet zag eutraal. Daarom kon hij, rekenen. Dat misschien laat zich slechts indi- soon. De maker van het ng, dat de rechtspersoon lader van misdrijven kon opzet of culpa. Hieruit zou opvatting was, dat opzet e opvatting zou in over- naturalistische hande- de daad) in de psyche er ook bij deze gelegen-

akkige, niet in de laatste bestaat de rechtspersoon (persoon) opzet toe te

e-neutrale gezichtspunten geest, door het filter van opzet wordt beschreven

als een psychologisch proces, dat uitmondt in een wilsimpuls, die het lichaam in gang zet. Strikt genomen is het opzet daarmee het willen van een lichaamsbeweging en niet ook nog van een gevolg. Dit botst echter met de wijze waarop delicten in de wet omschreven zijn. Daar wordt juist dikwijls wel een relatie tussen opzet en gevolg gevorderd. Voorts krijgt het opzet vaak pas een zin, wanneer men ook het gevolg in de beoorde- ling van de daad betreft. Het verschuiven van het willen van lichaamsbe- beweging naar gevolg beperkt echter het bereik van het opzet zozeer, dat nog slechts de beoogde gevolgen opzettelijk zijn. Er ontstond een richtin- genstrijd tussen aanhangers van de wilsleer en de voorstellingsleer. De laatsten wilden de wil uit het opzetbegrip verbannen. Zoals reeds opge- merkt, leidt het eenzijdig benadrukken van het weten tot vervaging van de grens tussen opzet en bewuste culpa.

Dat geen van beide richtingen de psyche van de dader tot grondslag van hun leer maakten, valt op te maken uit de wijze waarop hun verte- genwoordigers de nevengevolgen behandelden. Deze worden namelijk *normatief* met het gewilde of voorgestelde gevolg in verband gebracht. Dit is een aanwijzing daarvoor, dat een zuiver psychologisch opzetbegrip niet toereikend is.

In het kader van het wetboek van strafrecht zijn weten en willen geen psychologische begrippen. Het opnemen van de wil in het opzet heeft de betekenis, duidelijk te maken wat de voorwaarde voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid is, namelijk dat de dader begin is van de reeks van gebeurtenissen, die tot het strafbaar gevolg geleid hebben. Het weten van de dader is geen psychisch gebeuren, maar de informatie waarover de dader beschikt. Zij is een noodzakelijke, maar meestal niet voldoende voorwaarde voor verantwoordelijkheid.

Tenslotte de laatste hoofdthese: Opzet differentieert zich inhoudelijk naar gelang van het delict waarvan het bestanddeel is.

Het opzet kan uit aanwijzingen alleen bewezen worden. Aanwijzingen zijn tekens, die slechts als zodanig fungeren, omdat zij herkend worden als individualisering van een algemeenheid. In het teken ligt de alge- meenheid besloten. Zij kan expliciet gemaakt worden in de vorm van regels. Dit kunnen regels van sociale conventie zijn, maar vooral zijn het algemene ervaringsregels, die afkomstig zijn uit dagelijkse ervaring, wetenschap of techniek. Een regel van algemene ervaring kan geformuleerd worden als een soort wetmatigheid, als een waarschijnlijkheidsrelatie over het samen voorkomen van relata. Enige vereenvoudigde voorbeelden: Het is waarschijnlijk, wanneer iemand een goed ver onder de marktprijs koopt, dat hij weet dat het goed van misdrijf afkomstig is. Het is waar- schijnlijk, wanneer iemand van nabij een ander in de borst schiet, dat hij wil dat de ander sterft. Het is zeker, wanneer iemand de loop van een vuurwapen tegen de slaap van het hoofd van een ander zet en schiet, dat hij wil dat de ander sterft.

Een opzetbegrip kan gedacht worden als een verzameling van zulke regels. Omdat voor onderscheiden strafbare feiten verschillende regels moeten worden geformuleerd, zijn er onderscheiden begrippen van opzet al naargelang het strafbaar feit waarvan het opzet bestanddeel is. Er is dus niet een gelijkvormig opzet, maar dodingsopzet, mishandelingsopzet, beledigingsopzet etc. Hun onderlinge verwantschap blijkt uit de overeen- komsten die ze met elkaar hebben en van wege deze verwantschap vormen ze de familie van het opzet.

Om de eenheid van deze familie te waarborgen, moet deze benaderings- wijze van het opzet geflankeerd worden door een ideaaltypische. Een

ideaaltype wordt gewonnen door eenzijdig een of enkele gezichtspunten te benadrukken en door het bijeenbrengen van een grote hoeveelheid casuïstisch materiaal, dat bij die gezichtspunten aansluit en zich tot een geheel voegt.

Voor het opzet zijn de te accentueren gezichtspunten het willen en het weten en de gedachte dat de vraag naar het opzet de vraag naar de verantwoordelijkheid van de dader is.

ZUSAMMENFASSUNG

Gegenstand dieser Studie ist das Strafrecht des Niederlande. Das Resultat der Untersuchung ist, dass der Vorsatz nicht nur ein psychisches Element, sondern auch ein Tatbestand, dessen Elemente

Im niederländischen Strafrecht definiert worden. Während in der deutschen Literatur dies als ein Merkmal des Zentrals des Vorsatzes als Synonym verwendet wird, ist der Unterschied zwischen der Straftat und der Tatbestände, wo das Wissen bei der einfachen Beleidigung die Erleichterung des

Seitdem das Gesetzbuch auf dem Boden dieser Grundsätze angebracht war, sind das Schlagendes Beispiel das dolus eventualis eine der Gründen angenommen. In der Tat des Täters getroffen. Das Gesetz des wissenden Täters in Be-

In der Strafrechtliteratur Auffassung zunehmend Wissen der Tatbestands Vorsatz mit Wissen hat des Vorsatzes zu erleichtern der Wirkungskreis der Vorsatz Unterschied zwischen be-

Das ist wider den Geist des Der Wille kann nicht Andererseits ist Vorsatz das, damit der Vorsatz gezwungenen Konstruktion Handlungslehre wiederzu-

Eigenschaft der Handlung verlagert. Als Teil des Vorsatzes erste ist eine Ursprungs-